Arvāds Voldemārs Alksnis
(1910 – 1991)

Arnis Vīksna

ĶIRURGS UN RAKSTNIEKS ARVĒDS ALKSNIS

Divdesmitā gadsimta aploce ir arī Arvēda Alkšņa mūžs: abi pasaules kari, Latvijas valsts dzimšana, noriets un atjaunošana, latviešu tautai kopīgs un katram cilvēkam atšķirīgs liktenis laikmeta brāzmās. Atrodoties slavena tēva ēnā, viņš nespēja pakāpties augstāk, kam attaisnojums vismaz daļēji gan jāmeklē nosacijumā, ka tieši spēka un spēju uzplaukumā nācās pamest dzimto zemi un pilnbriedā pelnīt dienīšķo maizi neierastā vidē, adaptējoties svešatnē. Zinātnieka un augstskolas docētāja centieni palika nepiepildīti, tos aizstājot ar ārsta ikdienas praktisko darbu. Arī sabiedrisko vēlmju izvērsumam trimdas iespējas bija pieticīgas. Tomēr pēc cietējiem līdzcilvēkiem krietni un godīgi nokalpotiem darba gadiem aizejot pensijā, viņš atrada jaunu jomu un nodomu piepildījumu – rakstniecību, mūža pēdējā desmitgadē publicējot četras grāmatas. Šai aplūkojumā ieskicētas dažas pamatlīnijas un motīvi ārsta un rakstnieka dzīvē un darbā.

Arvēds Voldemārs Alksnis piedzima 1910. gada 21. maijā Liepājā. Viņa tēvs bija pazīstams ķirurgs un sabiedrisks darbinieks profesors Jēkabs Alksnis (1870–1957). Skolas gaitas viņš sāka Liepājā, turpināja Rīgas 1. valsts ģimnāzijā un no 1924. līdz 1927. gadam izmantoja iespēju gūt labu izglītību Turkuēnas licejā Francijā. Sekoja studijas Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē, kuru laikā A. Alksnis bija subasistents pie profesora Vasilija Kļimenko (1868–1941) Iekšējā slimību propedeutikas klīnikā un pie sava tēva Fakultātes ķirurģijas klīnikā. Pēc studiju noslēguma ar izcilību 1933. gadā viņš turpat bija jaunākais asistents un no 1936. gada – asistents. Vasaras brīvdienās A. Alksnis papildināja zināšanas Berlīnē un Parīzē, it īpaši urologa Anrī Mariona (1869–1960) klīnikā un Pastēra institūta Mikrobioloģijas tehnikas nodaļā, kur viņa šefs bija Renē Legrū un

kur viņš veica daļu disertācijas pētījuma. Medicīnas doktora disertāciju "*Koli baktēriju radītās mīzaldeļu slimības un mēģinājumi tās ārstēt ar anakoli vakcīnu*" A.Alksnis aizstāvēja 1938. gada 12. maijā, bet pēc habilitācijas darba "*Pētījumi par bakteriofāgu iegūšanu klīniskām vajadzībām*" iesniegšanas 1940. gada 3. aprīlī tika ievēlēts par privātdocentu. Šai laikā A.Alksnis līdzdarbojās Latviešu Ārstu biedrībā un Latvijas Aizsargu organizācijā, piedalījās 1934. gada 15. maija valsts apvērsumā. 1939. gadā viņu apbalvoja ar Atzinības krusta 5. šķiru.

Sekoja pārmaiņas universitātes Fakultātes ķirurģijas klīnikā, un 1940. gada 1. jūlijā A.Alksnis atrada ordinatora darbu Rīgas kara slimnīcā, taču uz neilgu laiku, jo Latvijas armijas ārstu vietā stājās Sarkanarmijas ārsti. 1940. gada 1. decembrī A.Alksnis kļuva par Valmieras slimnīcas direktoru un ķirurgu, kur pārdzīvoja kārtējo varas maiņu, bet 1941. gada 3. decembrī tika ataicināts uz Rīgu un ievēlēts par Hospitālās ķirurģijas klīnikas vadītāju un docentu. Darbs fakultātē norisa sašaurinātā apjomā, un 1944. gada jūlijā A.Alksni iesauca Latviešu leģionā, uzticot leģiona lazaretēs ķirurģijas nodaļas vadību. Kopā ar lazareti Rīgu viņš atstāja 1944. gada 12. oktobrī, sekoja Liepāja, Danciga, Bicova un visbeidzot Šverīna ar nokļūšanu angļu gūstā leitnanta pakāpē 1945. gada 2. maijā. Pēcāk līdz 1951. gada rudenim A.Alksnis strādāja Latviešu bēgļu slimnīcā Lībekā, vadot ķirurģijas nodaļu. Kopš dibināšanas 1947. gadā viņš ietilpa Latviešu Ārstu un zobārstu apvienībā.

Meklējot labāku iztiku, 1951. gadā A.Alksnis pārcēlās uz ASV un trīs gadus strādāja Sietlā, Vašingtonas pavalstī. Taču darba apstākļi neapmierināja, tālab, ieguvīs licenci, 1954. gadā viņš apmetās Kresentsitijas pilsētiņā, Kalifornijā, kur par vietējās slimnīcas vecāko ķirurgu strādāja līdz pensionēšanai 1979. gadā, līdztekus arī privātpraksē. A.Alksņa sabiedriskā aktivitāte galvenokārt bija saistīta ar LĀZA, kur viņš ieņēma vairākus amatus, bet no 1969. līdz 1975. gadam bija apvienības prezidents. Viņa vadības laikā 1970. gadā tika sasaukts LĀZA 3. kongress Losandželosā (pirmais kongress Amerikā) un 4. kongress 1973. gadā Ķelnē. Apvienība nostiprinājās, pieauga tās biedru skaits, uzlabojās žurnāla "*LĀZA Apkārtraksts*" saturs un kvalitāte. Rosīgi

A.Alksnis līdzdarbojās arī *Daugavas Vanagu* organizācijā (apbalvots ar tās zīmi zeltā) u.c. apvienībās un biedrībās.

Pēc pensionēšanas A.Alksnis skalpeli nomainīja ar spalvu un nodevās rakstniecībai, kur svarīgu vietu ieņēma skatījums un pieredzējums, dažbrīd izlīdzoties ar literāriem pieņēmumiem. Mazinoties politiskai spriedzei, 1989. gada jūnijā viņš ieradās Rīgā un piedalījās Pirmā pasaules latviešu ārstu kongresā. Nākamo un pēdējo reizi dzimtenē A.Alksnis pabija 1990. gadā sakarā ar tēva J.Alkšņa 120 gadu jubilejas svinībām – 22.augustā viņš piedalījās piemiņas plāksnes atklāšanā Liepājā pie nama Graudu ielā 28, bet dažas dienas vēlāk, 27. augustā, jubilejas sarīkojumā Rīgā nolasīja savu pēdējo akadēmisko lekciju Latvijā, kas saucās "Pārmaiņas medicīnā".

Barikāžu laikā 1991. gada 17. janvārī A.Alksnim tika piešķirta Paula Stradiņa balva "*par grāmatām "Hipokrāts spēlēs" un "Panaceja", kā arī profesora Jēkaba Alkšņa zinātniskā mantojuma sakārtošanu un Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja kolekcijas papildināšanu*". Balvas pasniegšana notika 1991. gada 5. jūlijā LĀZA konferences laikā Toronto. To saņemot, A.Alksnis izteica pārliecību par Latvijas medicīnas labāko tradīciju turpinājumu nākotnē, vēl piebilstot, ka ar Latviju saistoties viņa mūža skaistākais posms, bet uz Rīgu viņš vairs neaizbraukšot. Drīz pēc tam, 1991. gada 19. decembrī, A.Alkšņa mūžs noslēdzās Kresentsitijā.

A.Alksnis publicējis zinātniskus darbus un praktiskus vērojumus latviešu, franču, vācu un angļu valodā, starp kuriem apjomīgākais ir monogrāfijas veidā izdotā disertācija. Tā veltīta pirmsantibiotiku ēras meklējumiem urīnceļu infekcijas novēršanai. A.Alkšņa zinātniskā interese galvenokārt bija saistīta ar uroloģiju, bet viņš veicis pētījumus arī vēderdobuma ķirurģijā, traumatoloģijā, onkoloģijā. Pēckara laikā publicētiem darbiem raksturīga praktiska ievirze, jo no augstskolas kādreiz daudzsološais zinātnieks bija šķirts. Daļa publikāciju ir par sabiedriskiem jautājumiem un darbību LĀZA.

Arvēds Alksnis ar dzīvesbiedri Ritu un dēlu Jāni. Rīga, 1939
 Arvēds and Rita Alksnis with their son Jānis (John). Rīga, 1939

Arvēds Alksnis Pirmā pasaules latviešu ārstu kongresa laikā Rīgā
 1989. gada jūnijā
 Arvēds Alksnis at the first World Congress of Latvian Physicians.
 Rīga June 1989

Arvīds Alksnis saka runu Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja sēdē, kas veltīta viņa tēva Jēkaba Alksņa jubilejai, 1990

Arvīds Alksnis addresses the Jēkabs Alksnis (his father's) commemorative meeting at the Pauls Stradiņš Museum of the History of Medicine. Rīga, 1990

Jēkabam Alksnim veltīta sēde Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā. Priekšplānā (no labās): Austra Liepiņa, Valda Bergmane, Arvīds Alksnis, Rita Alksne. 1990

Jēkabs commemorative meeting at the Pauls Stradiņš Museum of the History of Medicine. In the foreground from right to left: Austra Liepiņa, Valda Bergmane, Arvīds Alksnis, Rita Alksne. Rīga, 1990

Kultūrvēsturiska vērtība piemīt A.Alkšņa atmiņu grāmatai "*Hipokrats spīlē*", kurā aplūkots viņa dzīves posms no 1940. līdz 1945. gadam. Publicēta 1980. gadā emigrācijā, tā neizslēdz subjektīvu skatījumu uz pārdzīvoto, tomēr ir paliekoša liecība par latviešu ārsta profesionālo stāju un nacionālo apziņu liktenīgu notikumu karuselī, turklāt autors pamato savu izvēli. Otrā izdevumā 1993. gadā Rīgā iekļautas grāmatas pirmās divas nodaļas un atšifrētas piesardzības pēc agrāk ar iniciāļiem apzīmētās personas.

Sekoja triloģija: "*Panaceja un viņas mācekļi*" 1987. gadā, "*Mazpilsētas ārsts*" 1988. gadā un "*Ārsti un slimnieki*" 1990. gadā, kas jau ir literārs darbs, taču galvenā varonī ārstā Klāvā Saldavā nav grūti atpazīt autoru pašu, latviešu emigrantu Amerikā. Protams, situācijas un raksturi ir mainīti atbilstīgi žanra kanoniem, un vietām pat pavīd literāra veiksmē. Taču svarīgākais triloģijā ir ārsta ētiskās stājas būtisks vispārinājums. Katrā ziņā, arī šīs grāmatas paliks latviešu medicīnas literārā mantojumā.

Pēdējo Latvijā nolasīto lekciju docents Arvēds Alksnis noslēdza vārdiem: "*Medicīnā notikušas daudzas pārmaiņas. Ceru, ka Latvija pārņems tikai pozitīvās iezīmes.*"

Liktens (ne)samalta cilvēka ticība dzimtenei.

Darbi*

Reti nieres tuberkulozes gadījumi // Latvijas Ārstu žurnāls. – 1934. – Nr. 12. – 748.–759.lpp.

Nieres funkcijas pārbaude pie prostatas hipertrofijiem // Latvijas Ārstu žurnāls. – 1936. – Nr. 3./4. – 113.–130.lpp.

Mīzaldeļu koliinfekcijas ārstēšanas mēģinājumi ar anakoli poti // Latvijas Ārstu žurnāls. – 1936. – Nr. 7./8. – 345.–354.lpp.

Le principe lytique dans les urines des colibacillaires urinaires // Comptes rendus des Seances de la Societe de biologie. – 1937. – T. CXXV. – 29.–30.

* Saraksts nepilnīgs.

Koli baktēriju radītās mīzālceļu slimības un mēģinājumi tās ārstēt ar anakoli vakcīnu. – Rīga, 1937. – 201 lpp.

Nieru funkcijas pārbaude ar fenolsulfoftaleīnu // Latvijas Ārstu Žurnāls. – 1938. – Nr. 9/10. – 384.–389.lpp.

Pētījumi par bakteriofaga iegūšanu klīniskām vajadzībām // LU Raksti: Medicīnas fakultātes sērija. – Rīga, 1940. – 3.sēj. – 541.–565.lpp.

Nieru tumoru diagnozes grūtības // Ārstniecības žurnāls. – 1942. – Nr. 1. – 62.–70.lpp.

Novērojumi par femura kakla mediālo abdukcijas lūzumu naglošanu un tās tehniku // Ārstniecības žurnāls. – 1943. – Nr. 6. – 368.–374.lpp.

Ciemos pie Kalifornijas latviešu ārstiem // LĀZA Apkārtraksts. – 1957. – Nr. 54. – 9.–11.lpp.

Ievērojamie Amerikas ārsti // LĀZA Apkārtraksts. – 1958. – Nr. 59. – 11.–14.lpp.

Reliģiskas sektes kā šķērslis medicīnas praksē // LĀZA Apkārtraksts. – 1958. – Nr. 60. – 12.–14.lpp.

7 gadi chirurgiskā praksē Rietumpiekrastes mazpilsētā // LĀZA Apkārtraksts. – 1962. – Nr. 73. – 1.–6.lpp.

Amatu uzņemoties // LĀZA Apkārtraksts. – 1968. – Nr. 92./93. – 35.–36.lpp.

LĀZA III kongress Losandželosā // LĀZA Apkārtraksts. – 1970. – Nr. 97. – 1.–2.lpp.

Uzruna, atklājot LĀZA III kongresu // LĀZA Apkārtraksts. – 1970. – Nr. 98. – 15.–16.lpp.

Atmiņas par mana tēva politisko un sabiedrisko darbību // Prof.Dr.med. Jēkabs Alksnis. – Vesterosa, 1970. – 202.–205.lpp.

Tēva publicētie darbi // Prof.Dr.med. Jēkabs Alksnis. – Vesterosa, 1970. – 209.–227.lpp.

Latviešu tautas bioloģiskās pastāvēšanas iespējas // LĀZA Apkārtraksts. – 1971. – Nr. 99. – 21.–22.lpp.

LĀZA darbība 1970.gadā // LĀZA Apkārtraksts. – 1971. – Nr. 99. – 28.–30.lpp.

Apkārtraksta 100. numuram iznākot // LĀZA Apkārtraksts. – 1971. – Nr. 100. – 2.–3.lpp.

Ārstniecība Padomju Savienībā // LĀZA Apkārtraksts. – 1972. – Nr. 102. – 9.–11.lpp.

LĀZA darbība 1971.gadā un nodomi 1972.gadā // LĀZA Apkārtraksts. – 1972. – Nr. 102. – 19.–20.lpp.

Apkārtraksta redaktors kļūst 70 gadus vecs [R.Pavasars] // LĀZA Apkārtraksts. – 1972. – Nr. 102. – 21.–22.lpp.

Ārsta pārdomas pēc Dziesmu svētkiem // LĀZA Apkārtraksts. – 1972. – Nr. 103. – 4.–5.lpp.

LĀZA nepieciešama vēlēšanu reforma // LĀZA Apkārtraksts. – 1972. – Nr. 103. – 11.–12.lpp.

Resno zarnu resekcijas // LĀZA Apkārtraksts. – 1973. – Nr. 104. – 1.–7.lpp.

LĀZA darbība 1972.gadā // LĀZA Apkārtraksts. – 1973. – Nr. 104. – 17.–18.lpp.

LĀZA IV kongress Ķelnē – liels panākums // LĀZA Apkārtraksts. – 1973. – Nr. 105. – 5.–6.lpp.

LĀZA darbība 1973.gadā // LĀZA Apkārtraksts. – 1974. – Nr. 106. – 19.lpp.

LĀZA darbība 1974.gadā // LĀZA Apkārtraksts. – 1975. – Nr. 108. – 22.lpp.

Pieredze ar krūts vēža ārstēšanu // LĀZA Apkārtraksts. – 1976. – Nr. 110. – 1.–5.lpp.

LĀZA darbība 1975.gadā // LĀZA Apkārtraksts. – 1976. – Nr. 110. – 10.lpp.

Kristaps Rudzītis. Diagnostikas pamati un terapijas preambula: Recenzija // LĀZA Apkārtraksts. – 1976. – Nr. 110. – 19.lpp.

Latvijas chirurģi // LĀZA Apkārtraksts. – 1977. – Nr. 112. – 5.–8.lpp.

Pieredze ar resno zarnu ļaundabīgo audzēju operācijām // LĀZA Apkārtraksts. – 1977. – Nr. 113. – 1.–6.lpp.

Nodaļas māsas piemiņai [A.Dzērve] // LĀZA Apkārtraksts. – 1978. – Nr. 114. – 44.–45.lpp.

Kara radītie sakropļojumi un slimības Rietumvācijā pirmajos gados pēc kapitulācijas // LĀZA Apkārtraksts. – 1979. – Nr. 116. – 7.–11.lpp.

Hipokrats spīlē: Jauna ārsta dzīves posms. – Toronto, 1980. – 322 lpp.

Latviešu Ārstu un zobārstu apvienība // LĀZA Apkārtraksts. – 1982. – Nr. 122. – 11.–14.lpp.

Apkārtraksta redaktors emeritus astoņdesmitgadnieks [R.Pavasars] // LĀZA Apkārtraksts. – 1982. – Nr. 122. – 26.–27.lpp.

Latviešu medicīnas organizāciju sākumi // LĀZA Apkārtraksts. – 1982. – Nr. 123. – 16.–19.lpp.

Dr.med. Jāņa Skujas piemiņai // LĀZA Apkārtraksts. – 1983. – Nr. 125. – 34.lpp.

Dr. Valža Brakša piemiņai // LĀZA Apkārtraksts. – 1985. – Nr. 129. – 30.–31.lpp.

Panaceja un viņa mācekļi. – Īstlansinga, 1987. – 265 lpp.

Mazpilsētas ārsts. – Linkolna, 1988. – 291 lpp.

Ārsti un slimnieki. – Īstlansinga, 1990. – 415 lpp.

Pārmaiņas medicīnā // Latvijas Ārsts. – 1991. – Nr. 1. – 85.–87 lpp.

Hipokrats spīlē: Jauna ārsta dzīves posms. – Rīga, 1993. – 127 lpp.

Literatūra

Album Lettonorum. – Rīga, 1930. – 136.lpp.

Latvijas Universitāte divdesmit gados. – Rīga, 1939. – 2.d. – 460.–462.lpp.

Latvju enciklopēdija. – Stokholma, 1950/51. – 1.sēj. – 42.lpp.

Doc.Dr.med. Arvēds Alksnis // LĀZA Apkārtraksts. – 1970. – Nr. 97. – 2.–4.lpp.

Pa mūža gadu kāpnēm // Laiks. – 1970. – 9.maijs.

Dunsdorfs E. Medicīniskā personāla īsbiogrāfijas // Archīvs. – Melburna, 1974. – 14.sēj. – 261.–368. (266.) lpp.

Pa mūža gadu kāpnēm // Laiks. – 1980. – 16.apr.

Pavasars R. Mūsu apvienības divu bijušo priekšnieku jubilejas // LĀZA Apkārtraksts. – 1980. – Nr. 118. – 3.–5.lpp

Pavasars R. Arvēds Alksnis. Hipokrats spīlē: Recenzija LĀZA Apkārtraksts. – 1981. – Nr. 120. – 27.–29.lpp.

Sātiņš K. Augstāko izglītības iestāžu mācībspēki // Archīvs. – Melburna, 1981. – 21.sēj. – 175.–257. (180.) lpp.

- Latvju enciklopēdija. – Linkolna, 1983. – 1.sēj. – 24.lpp.
- Dr. med. A.Alksnim 75 // Laiks. – 1985. – 1.maijs.
- Klīdzējs J. Ārsta un rakstnieka kalpojums // Daugavas Vanagu Mēnešraksts. – 1985. – Nr. 3. – 71.–72. lpp.
- Klīdzējs J. Ārsta un rakstnieka kalpojums // LĀZA Apkārtraksts. – 1985. – Nr. 129. – 22.–23.lpp.
- Kauliņa A., Slaidiņš J. Ķirurgs, pedagogs un rakstnieks // Veselība. – 1989. – Nr. 10. – 7.lpp.
- Salaks J. Docents Arvēds Alksnis // Latvijas Ārsts. – 1990. – Nr. 4. – 84.lpp.
- Blumberga M. Paula Stradiņa balvas laureāti // Tēvzemes Avīze. – 1991. – 8.februāris.
- Fersters V. Paula Stradiņa balvas laureāti // Stars. – 1991. – 7.marts.
- Ārsta trilōģija // Tēvzemes Avīze. – 1991. – 26.aprīlis.
- Vīksna A., Meikšāns J. Pārskats par Latviešu Ārstu un zobārstu apvienības konferenci Toronto // Latvijas Ārsts. – 1991. - Nr.3. – 80.lpp.
- Vīksna A., Miris docents Arvēds Alksnis // Latvijas Ārsts. – 1991. - Nr.6.– 35.lpp.
- Dr. A.Alksnis mūžībā // Laiks. – 1992. – 15.janvāris.
- Dzimtene atceras // Tēvzemes Avīze. – 1992. – 28.februāris.
- Dr. Arvēdu Alksni pieminot // LĀZA Apkārtraksts. – 1992. – Nr. 132. – 6.lpp.
- Eicens A. Atmiņas par Arvēdu Alksni // LĀZA Apkārtraksts. – 1992. – Nr. 133. – 3.lpp.
- Salaks J. Arvēds Alksnis // *Acta Medico-Historica Rigensia*. – Rīga, 1992. – Vol. 1. – 319.–320.lpp.
- Latviešu ārsti pasaulē. – Rīga, 1993. – 10.lpp.
- [Vīksna A.] Priekšvārds // Alksnis A. Hipokrats spīlē. – Rīga, 1993. – 5.–6.lpp.